

אתרים בוטניים בארץ

מסלול טיול בוטני במערב השומרון

=====

מאת משה הרטמן*

מפות: כפר סבא, סלפית 1:50,000

המסלול: לאורך כביש חוצה שומרון

זמן הטיול: 7-8 שעות.

תאום: דרך נפת רמאללה.

את תחנתנו הראשונה נעשה ק"מ אחד מזרחה לכפר קאסם, שם חוצה דרך הפטרולים הישנה את הכביש (נ"צ 1697 1492). נפנה דרומה בדרך הפטרולים ונסע בה ק"מ אחד עד למאהל בדוי. (מס' 1 במפה) הצומח שנפגוש כאן שייך לחגורת הצומח של המורדות המערביים של הרי השומרון. ליתר דיוק: חגורת הצומח של מרכז מורדות ההר, שכן בקטע שבין נחל שילה בדרום עד נחל קנה בצפון גדלה חברת צמחים מעניינת במיוחד. בקטע הנ"ל יש שליטה נהדרת של האוג הקוצני. אליו נלווים אשחר ארצישראלי ועוזרר קוצני. האוג הקוצני נפוץ בארץ באזור הספר ובחבל האירנו-טורני וגדל במדבר שומרון, במרומי הר הנגב וכן במרומי סיני. האוכלוסיה העשירה הזאת של אוג קוצני כאן, היא היחידה הידועה ממערב לקו פרשת המים, ללא קשר רצוף עם האוכלוסיה של מדבר שומרון (מאמר על אוג קוצני יופיע באחד מגליונות "רתם" הקרובים). האוג הקוצני והמלווים שלו וכן שאר הצומח במורדות ההר גדלים כשיחים, ואנו לא מוצאים בחגורה זו עצים של ממש.

יש לציין כי מורדות ההר לכל אורכם הם טרשיים מאוד (תצורות ורדים, בענה), הצמחים גדלים בכיסי הקרקע שבסלעים ולכן, אולי, מפתחים רבים מהם צורה רב-גזעית, שיחית (ראה מאמרו של אבי שמידע על האלון המצוי, טבע וארץ כ"ב, 52-57, 1980).

נחזור לכביש חוצה שומרון ונמשיך מזרחה עד לשוב אלקנה. אלקנה מסמנת את הגבול בין צומח מורדות ההר לבין צומח ההר, שכן מכאן ומזרחה נמצא חורש ים-תיכוני מלווה בעצי חרוב מצוי. נעצור ליד אלקנה ונגש ברגל מדרום לשוב לנקודת גובה 278, (מס. 2 במפה) שם מצויה דולינה העטורה סביב בעצי חרוב מצוי. מכאן אפשר לערוך תצפית יפה מערבה או להסתפק בצילם של החרובים, שהם די עתיקים.

*משה הרטמן הוא מדריך בבי"ס שדה ירקון.

נחזור לכביש ונמשיך מזרחה עד לכפר הערבי כפל-חרת'. נכנס לתוך הכפר עד לנבי יושע המזוהה עם קברו של יהושע (נ"צ 14691696) (מס' 3 במפה), כדי לראות שני עצים נהדרים - שרידים של יער אפרים. הראשון הוא אלה ארצישראלית אדירת גזע, הצומחת מתוך קברו של יהושע בן נון, והעץ השני נמצא 20 מ' ממערב לו והוא עץ שיזף מצוי עתיק וענק בצורה מיוחדת. כמובן שהמסורת על קבורת יהושע ואביו כאן סייעה בשמירה על עצים אלה, ואפשר אולי ללמוד מכאן על חברת הצמחים שהרכיבה את יער אפרים בעבר. (ראה תמונת השיזף בשער קדמי)

מכפר חרת נמשיך דרך דיר אסתיא עד לנחל קנה (דרך העפר המצויינת במפת 1:50.000 היא כביש כיום). נעצור בגדה הדרומית של הנחל ליד עין מעקודיה (נ"צ 16201734 מס' 4 במפה) ונטייל ב"שמורת מעקודיה" שהוא חורש יפה וצפוף בגדתו הדרומית של הנחל. השליטה כאן היא של אלת המסטיק עם אלון מצוי ואלה ארצישראלית. בנ"צ 16291729 יש עץ קטלב בודד (מס' 5 במפה). נוסף לכך מלווים הנ"ל בשיחים של אגס סורי, אשחר ארצישראלי, כליל החורש, עוזרר קוצני, אשחר רחב עלים, לוטם מרווני, לוטם שעיר, יסמין שיחני, פואה מצויה וכן עצי אלון תולע, הגדלים כאן ברום של 250 מ' בלבד. כדאי להסתובב בחורש היפה הזה ולרדת דרך ואדי א-דהלין עד לעין א-ג'וזה שבאפיק הנחל (מס' 6 במפה). מכאן נטייל באפיק הנחל כשפנינו למערב. קטע זה של הנחל עשיר במעיינות היוצרים בריכות טבעיות (אפשר להתרחץ) המספקות לנו צמחיה יפה של מעיינות. נמצא כאן שנית מתפתלת, סמר מחויץ, עבדקן מצוי, גומא ארוך, גומא קרח, גומא חום, גרגיר הנחלים, ברוניקת המים, שערות שולמית ועוד. נטייל באפיק הנחל עד לנ"צ 15881748 ושם נעלה בואדיון העולה צפונה לגדה הצפונית של הנחל עד לשוב קרני שומרון. בגדתו הצפונית של נחל קנה שולט החרוב המצוי שגדל כאן כעץ בעל נוף רחב. מעדויות של התושבים המקומיים עולה כי יער חרוב זה הוא עתיק מאוד, וכך מצטייר לנו יער של חרוב מצוי, קטלב מצוי אלון מצוי, אלון התולע, אלה ארצישראלית ואולי גם שיזף מצוי, שגדל בשומרון המערבי בעבר והשאיף לנו שרידים מעטים כיום. החרוב יוצר כאן מעין יער-פארק ונלווים אליו אלת המסטיק, אשחר ארצישראלי, אלון מצוי וכן דגניים רבים כמו זקנן שעיר, נשרן שעיר, מלעניאל קצר מלענינים ועוד. בגדתו הצפונית של נחל קנה מצוי הריכוז הצפוף ביותר של יער חרוב בשומרון, ומכאן דרומה או צפונה אנו מוצאים עצים בודדים של חרוב הבולטים בשטח, בעלי נוף רחב במיוחד, המזכירים בצורתם המיוחדת את השיטים במדבר. יתכן כי צורת נוף זו קשורה לתנאי משק המים, אך אנו רק בתחילת מיפוי הצומח של השומרון המערבי, ועוד צפויות הפתעות רבות.

ט י ו ל נ ע י מ !

מפת המסלול

